

Lezing dr. Bert Wiens: Nadenken over wat goed is



Verlengde instructie

Berts lezing heeft de titel “nadenken over wat goed is”. Het eerste deel van zijn presentatie is deels herhaling van de presentatie die hij eerder op de [werkconferentie van Passend Onderwijs](#) in maart van dit jaar gaf. Hij noemt dit zelf – in goed onderwijsjargon – verlengde instructie.

Hij schetst het beeld van een samenleving die steeds competitiever wordt. Van alles wordt een wedstrijd gemaakt. Dit uit zich in entertainment: bij Tv-programma *the Voice kids* word je letterlijk pas aangekeken als je presteert. Maar ook op school staat presteren in vorm van de Cito centraal. Presteren wordt de norm en wie niet presteert krijgt al snel een diagnose. Dit diagnosticeren en het bekijken van kinderen in een medisch discours brengt een aantal gevaren met zich mee.

Gevaar 1: Een van de brede problemen die dit voor de samenleving met zich meebrengt, is de groeiende vraag naar jeugdhulp. Een gevaar hierbij is dat vooral de ‘lichte’ goed behandelbare kinderen en volwassenen zorg krijgen, en dat dit ten koste gaat van diegenen die echt zware zorg nodig hebben. Als voorbeeld noemt Bert de [documentaire](#) over het uit huis geplaatste meisje Alicia.

Gevaar 2: Een aantal nadelen voor gediagnosticeerde kinderen zelf. Ze krijgen te maken met schaamte en stigma en lopen het risico hun stoornis te ‘worden’: hij *is* een autist. Daarnaast speelt mee wat in de wetenschap het Pygmalion effect wordt genoemd: de docent ziet wat hij/zij verwacht te zien. Verwachtingen worden vaak lager na een diagnose wat een self fulfilling prophecy met zich meebrengt.

Gevaar 3: er is een grote toename van het aantal professionals dat zich richt op kinderen waar iets mee is, zoals psychologen, maar veel minder op kinderen in het algemeen (leerkrachten en docenten).

Het ‘ultieme gevaar’ is dat kinderen in het onderwijs vooral met een medische bril worden bekeken en dat het sterk relationele, wat juist in het onderwijs zo belangrijk is, op de achtergrond raakt.

Samenwerken onderwijs jeugdhulp

Bij nauwere samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp dient rekening gehouden te worden met vijf zaken:

1. Alle actoren (leraar, ouders, hulpverlener) hebben een andere notie van tijd. De ouder heeft alle tijd. De hulpverlener kiest vaak kant van de ouder. De leraar wil het nu hebben opgelost
2. Zodra er resultaat wordt bereikt, vermindert de samenwerking vaak.
3. Reductie van complexiteit: door bepaalde taal of eerdere ervaringen met gezinsleden kunnen onbewust bepaalde aannames gedaan worden.
4. Er is weinig kennis over wat er gedaan wordt en wat het resultaat daarvan is
5. Vaak zijn mensen die relationeel het meest verbonden zijn, niet bij deze gesprekken betrokken. Dit kan een favoriete leraar zijn of een pedagogische conciërge

Deze opsomming is onderdeel van een nog te verschijnen onderzoek van Nationaal Regieorgaan Onderzoek (NRO) waarbij Bert betrokken is.

Bert eindigt het eerste deel van zijn lezing met de volgende stelling:

Stelling: Onderwijs en zorg kunnen pas nadenken als het onderwijs de pedagogische relatie op orde heeft

Na elke stelling is er ruimte voor een korte discussie in groepjes.

De les van Koos

In de jeugdzorg kwam Bert ooit op huisbezoek bij Koos, een 'thuiszitter' die zijn dagen doorbracht met gamen. Nadat Bert Koos' vertrouwen had gewonnen vertelde Koos dat hij het gevoel had dat hij er helemaal alleen voorstond: Koos was weggefallen uit het verlangen van de ander (eigenlijk van iedereen). Dit geldt voor veel thuiszittende kinderen. Zij hebben het gevoel dat zij nergens bijhoren en dat niemand hen mist.

Hierna volgt de tweede stelling:

Stelling 2: Thuiszitters zijn het bewijs dat de relaties in het onderwijs nog niet op orde zijn

Mensenwerk

Een ander nadeel van kijken met een biomedische bril, is dat er op deze manier niet zichtbaar wordt dat ook dit mensenwerk is. Er wordt uiteindelijk door mensen bepaald wat er in de DSM (het handboek met overzicht van psychische stoornissen Red.) staat. Er kan van alles te zien zijn bij hersenonderzoek, maar de beslissing of dit in de DSM wordt opgenomen blijft menselijk. In de jaren vijftig stond homoseksualiteit bijvoorbeeld in de DSM.

Preventie

Veel hulp richt zich op preventie. Maar ook hieraan zitten haken en ogen. Preventie vanuit het individuele perspectief bekrachtigt vooral het ervaren probleem. Daarnaast is preventie oneindig: je weet nooit wat je allemaal voorkomen zou kunnen hebben. Het is belangrijk om bij preventie te kijken naar de algehele context van bijvoorbeeld armoede. In een 'stakeholdersbijeenkomst' van psychologen en psychiaters werd gediscussieerd over de toenemende aantallen jongeren en jongvolwassenen die kampen met angst en depressie. Als oplossingen werden wel individuele

oplossingen als praten over je problemen genoemd, maar bleven maatschappelijke factoren als toenemende studieschulden, krappe woningmarkt en armoede buiten beeld.

Bert eindigt zijn lezing met een parabel over twee steden met een afvalprobleem. In de ene stad werden er afvalcoaches ingezet om elke individuele burger te leren zijn afval naar de afvalbelt te brengen, een individuele oplossing. In de tweede stad ging de OZB omhoog en kwam er een vuilniswagen langs elk huis, een collectieve oplossingsbenadering. Hier zijn parallellen te leggen naar de problemen die kinderen ervaren.

Bert wenst de aanwezigen toe dat ze kinderen blijven zien in de relationele context. In de relaties gebeurt het. Daar wordt het verlangen gewekt om deel uit te maken van de samenleving.

Stelling 3: preventie gaat altijd om het collectief, nooit over het collectief

JGZ Jennifer Roseval Jeugdarts bij JGZ Onderzoeksvoorstel

Jennifer Roseval, Jeugdarts bij KNMG GGD Flevoland vraagt na Berts presentatie kort de aandacht. Zij werkt aan een onderzoeksvoorstel over uitval van kinderen in het PO. Dit gaat om kinderen die met enige regelmaat niet in de klas zitten, maar niet zodanig dat ze worden opgemerkt door leerplicht. Ze wil onder andere uitzoeken hoe groot dit probleem in Almere is. Tussen november en februari zal zij beroep doen op IB'ers en directeuren om een anonieme vragenlijst in te vullen.

Panel van experts



Discussiepanel n.a.v. Berts lezing met Bauke Houtsma (directeur Aeres), Juscha Koopmans (voorzitter OPR), Jan Herweijer (bestuurder JGZ Almere), Yvonne Penne (directeur sterrenschool het Universum), Marcella Tori (teamcoördinator OPDC-Almere) Eline Verberg (orthopedagoog OPDC-Almere) en Bert Wiene. De discussie wordt geleid door Hetty Vlug en Anita Gelmers. Ze gaan in op een aantal punten die uit de lezing naar voren kwamen.

De JGZ en de medische bril

Jan (JGZ) wil het punt dat bij medische diagnoses de relatie niet meespeelt nuanceren. Dat is misschien het geval bij een chirurg, maar bij de JGZ speelt dit wél sterk mee. De JGZ zit tussen jeugdhulp en onderwijs. Uniek in Almere is de grote pedagogische poot van onder andere pedagogen, opvoedadviseurs en schoolmaatschappelijk werk van de JGZ. Als voorbeeld geeft hij de pilot om overgewicht te bestrijden bij kinderen. Vaak komt het gewicht in de eerste drie gesprekken

niet eens naar voren, maar gaat het vooral over de situatie thuis en andere dingen waar het kind mee zit.

OPDC-Almere: elke zes weken contact

Eline en Marcella werken op het OPDC-Almere. Een tussenvoorziening (VO) waar kinderen maximaal twee jaar onderwijs volgen. Kinderen die naar het OPDC-Almere komen hebben al een voorgeschiedenis. We willen dat ze een nieuwe start kunnen maken, maar wel dat alles besproken is.

Ouderbetrokkenheid is daarbij belangrijk. Ouders zijn niet slechts toehoorders, maar samenwerkingspartners. Ruim voor de start van het schooljaar is er daarom een gesprek tussen de ouder(s) en de mentor. Dit is het enige gesprek waarbij het kind niet betrokken is, omdat dit niet over de inhoud gaat maar puur over het contact met de ouders. Hier maken we afspraken waar we later op terug kunnen komen.

Daarna krijgen de ouders elke zes weken te horen hoe het gaat met het kind. Hierin wordt vooral ook verteld wat er allemaal goed gaat.

De pedagogische conciërge

Bauke (Aeres) komt terug op het punt van Bert dat bij zorgadviesgesprekken over kinderen vaak diegene die het dichtstbij staan niet betrokken zijn. Hij vertelt dat de belangrijkste mensen op school niet alleen de docenten zijn, maar dat hij ook fantastische pedagogische conciërges heeft. Zij hebben vaak de beste band met kinderen en worden ook actief betrokken bij ZAT 2.0 (zorgadviesteam in het VO). Tevens schetst hij hoe VO-breed met name mentoren geschoold zijn in gespreksvoering met ouders.

Sterrenschool: gepersonaliseerd én collectief

Op sterrenschool het Universum (PO) zijn vijf sterren (speerpunten) geformuleerd. De gepersonaliseerde leerreis is daar één van. Yvonne vertelt echter dat een andere ster samenwerken is en dat alle sterren even belangrijk zijn. Het individu wordt bekeken vanuit de context. Bert beaamt dat dit prima naast elkaar kan en moet bestaan: context en individu sluiten elkaar pas uit als je ze uit elkaar trekt.

Perspectief van de ouder

Voorzitter van de OPR Juscha is zelf ook ouder. Ze vertelt dat ze als professional veel ervaring heeft met de onderwijspraktijk, maar dat het heel anders voelde toen haar kind op de leeftijd van 3,5 extra zorg nodig had. Ze komt terug op het concept tijd: als ouder voelt dat veel urgenter omdat je het kind bijna de hele dag ziet. Het voelde voor haar als een enorme opluchting toen de Cito-normen konden worden losgelaten en het primaire doel het welzijn van haar kind was.

Op de afronding van het netwerk benadrukt directeur-bestuurder van de coöperatie Hetty Vlug nogmaals dat normaliseren van belang is en de context van het kind ertoe doet. We moeten zuinig zijn op de context, de leraar én de ouder!